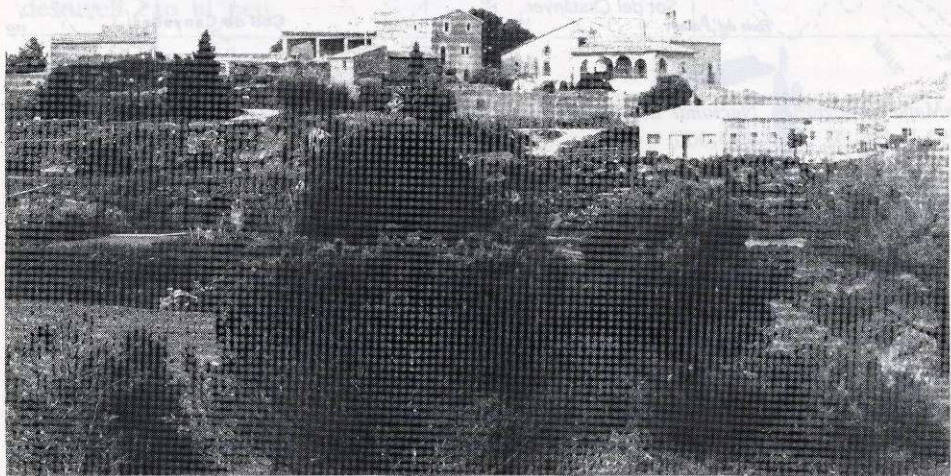

ESTUDI D'UNA SEPULTURA ALTO-MEDIEVAL DE CADAFALC

ESTER PLANAS

L'OBJECTIU d'aquest article és recollir tota la informació possible, gràfica i material, sobre una tomba alto-medieval, localitzada al terme municipal de Castellar del Vallès, l'estat de conservació de la qual fa pensar, malauradament, en la seva progressiva desaparició. Aquest treball de recerca, limitat per la migradesa de les restes, constitueix, malgrat això, una base de treball per a properes investigacions que permetin conèixer el món funerari medieval, així com la vida alto-medieval dins del context geogràfic de Castellar.

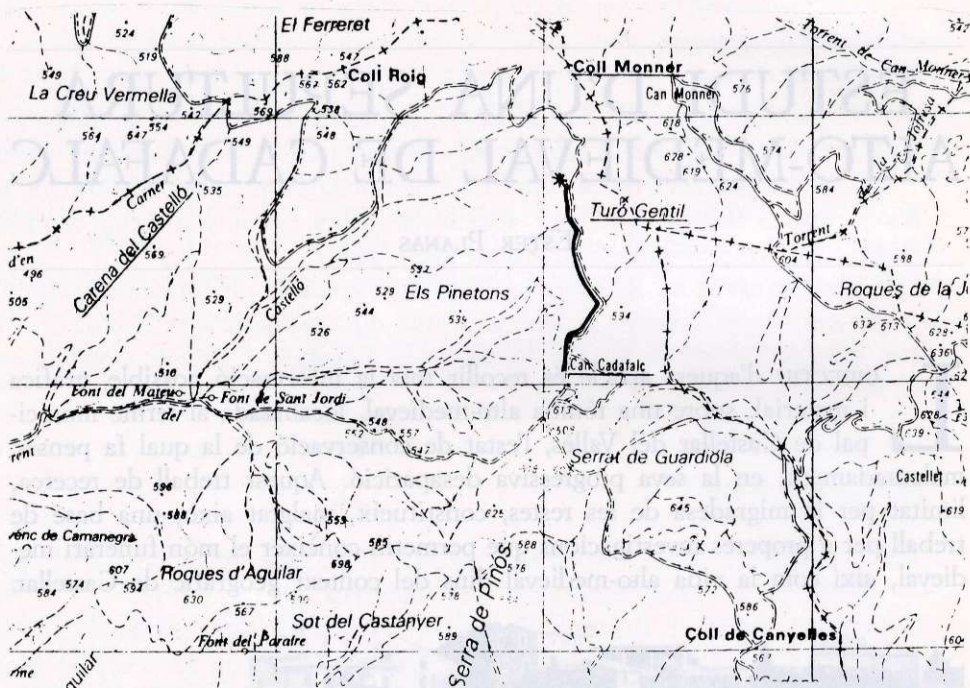
Masia de Cadafalc de Castellar (Foto: A.H.C.)

SITUACIÓ

La sepultura en qüestió està situada a soleia, dalt d'un turó poc elevat i a uns 750 mts. de Cadafalc, arran del camí forestal que voreja la masia de

ARQUEOLOGIA

Cadafalc en direcció al torrent de Castelló. El bosc mateix, alzar i pineda, ha contribuït a la seva conservació, tapant-ne la visibilitat. Les seves coordenades: N.41° 39'35"E. 2°05'23", a una altitud de 570 mts., aproximadament.

(«Mapa Topogràfic Nacional de España»,
392-II [36-15], Esc. 1:25.000)

DESCOBERTA

La sepultura fou localitzada per un pagès, Lluís Sallent, a mitjans dels anys 50, que avisà de la troballa d'una tomba intacta en un bosc proper a la masia de Cadafalc a Sebastià Subiranas, de Castellar, i a un grup d'amics excursionistes, que procediren a obrir-la: la gran llosa que feia de coberta fou reutilitzada pel pagès com a banc al parany del Turó Gentil i del seu interior només s'extregué el crani, que passà a mans de Jaume Truyols, de Sabadell. Des de llavors i fins ara, es féu una breu neteja i es recolliren quatre fragments de ceràmica d'una mateixa peça pels voltants de la sepultura.

DESCRIPCIÓ

És una sepultura excavada al sòl natural, feta amb lloses de la zona, de forma rectangular exempta i aïllada (no hi ha indicis visibles d'altres tombes

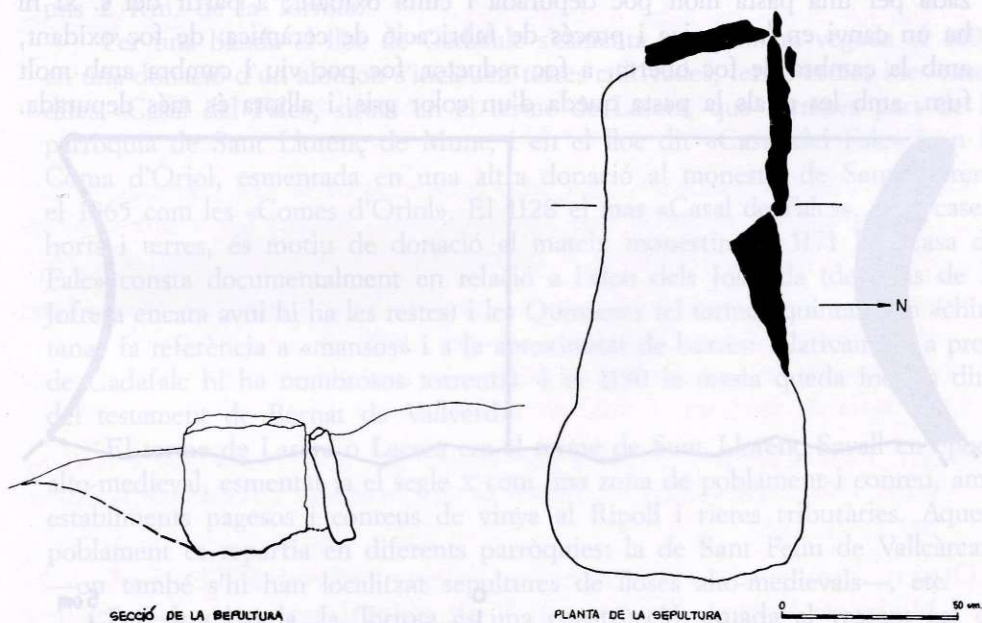
ARQUEOLOGIA

al voltant, si bé cal tenir en compte la proximitat a la masia de Cadafalc i a la Torrota, una construcció alto-medieval, situada a uns 2 Km. de la sepultura, arran mateix del camí).

Orientada d'Est a Oest, amb el cap mirant a l'Est, és difícil precisar-ne les dimensions originals, perquè una tomba excavada al sòl i feta amb lloses com és el cas d'aquesta que és objecte d'estudi en aquest treball, té l'inconvenient que quan hom l'obre i en buida l'interior, les lloses queden lliures i tendeixen, mica en mica, a tancar-se cap a l'interior. Per aquest motiu, cal especificar que les dimensions anotades no són les originals, sinó les actuals; longitud: 160 cm.; capçalera: 46 cm.; cos central: 40-65 cm., i peu: 64 cm. (s'informà que el peu era ben rectangle, però avui és difícil limitar-ne exactament els angles).

Segons els seus descobridors, la coberta era d'una sola llosa, que avui és al Turó Gentil, i a banda i banda hi havia tres lloses. D'aquestes avui només resten la de la capçalera (35 x 40 x 7 cm.) i dues laterals seguides d'una banda, de les quals una, la que frega amb la de la capçalera, es manté recta, mentre l'altra està ja inclinada cap a dins. Les dimensions són les mateixes per a ambdues lloses: 50 x 33 x 7 cm.

En el moment de prendre les mides es procedí a fer una neteja de l'interior de la sepultura per poder-ne precisar la base i la profunditat, però fou impossible reconèixer el fons original, si bé a la part de la capçalera, després de netejar-la, la terra era més clara i dura. Aquesta suposada base dibuixa un desnivell cap al peu.

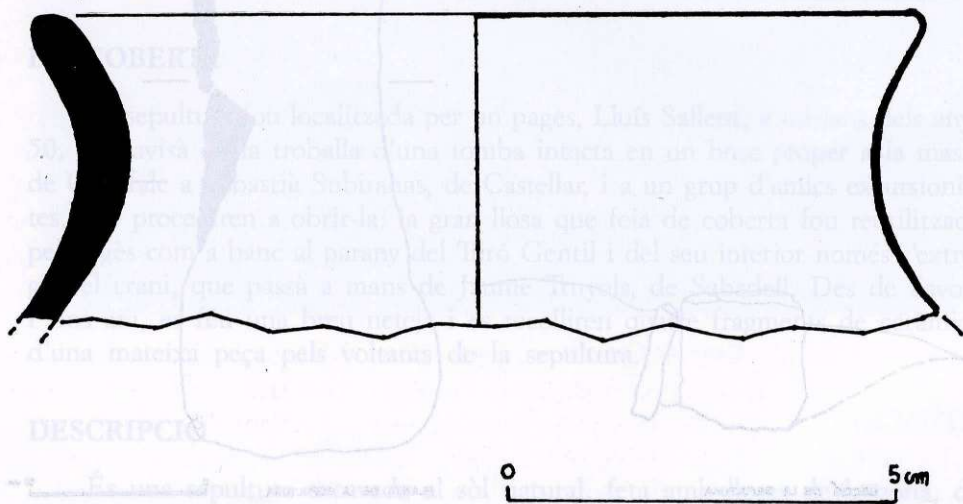

Per establir la seva cronologia es té en compte el tipus de sepultura que és, en aquest cas, del tipus de cista o caixa de lloses, planta rectangular, de parets fetes amb lloses verticals i d'altres més petites entre les més grosses, coberta de llosa i orientada de d'E a O, datada dels segles XI-XII. Tot i així, l'absència de qualsevol altra font d'informació directament relacionada amb la sepultura ens impideix afirmar-ho contundentment, si bé ho corrobora la documentació sobre la zona on està situada, l'antiga parròquia de Sant Llorenç de Munt, pertanyent al terme de Lasera, nom amb el qual es coneixia el territori de Sant Llorenç Savall durant l'època alto-medieval.

MATERIAL

En el moment d'obrir la sepultura devia haver-hi les restes de l'esquelet, ja que consta que només se n'extregué el crani i que prèviament no s'havia buidat; però se'n desconeix la situació actual d'aquelles.

L'única resta de ceràmica correspon a un fragment de vora d'olleta globular, d'aresta arrodonida i perfil obert, de pasta bru-rogenca molt grollera, amb abundant desengreixant de quars de tamany gros i, en menys proporció, de mica, i de cuita oxidant, trobada fora de la sepultura, al peu del turó on està situada aquesta, fragmentada en quatre trossos coincidents. Diametre de boca: 116 mm. Correspondria a una tipologia que cronològicament abraça s. VIII-XI, caracteritzada per una pasta molt poc depurada i cuita oxidant; a partir del s. XI hi ha un canvi en la tècnica i procés de fabricació de ceràmica: de foc oxidant, amb la cambra de foc oberta, a foc reductor, foc poc viu i cambra amb molt fum, amb les quals la pasta queda d'un color gris, i alhora és més depurada.

Dibuix de la peça de ceràmica

Aquesta cronologia és la mateixa que la del poc material localitzat a la Torrota.

És difícil saber, doncs, si realment juntament amb l'esquelet s'hi trobà alguna peça, o si aquesta vora procedeix del seu interior, però s'ha pogut comprovar que durant l'època alto-medieval no era normal enterrar el difunt amb aixovars, i menys encara en l'àmbit rural. Malgrat això, també s'ha constatat la pervivència de tres ritus d'origen pagà després del procés de cristianització, que explicarien la presència d'altres materials a l'interior de la sepultura: les libacions, l'òbol i la inhumació amb projectes de ceràmica, vidre i ferro.

INTERPRETACIÓ

Lògicament amb tota aquesta informació hom no pot avançar cap tipus d'afirmació sobre les característiques del ritus d'inhumació medieval, però sí una interpretació històrica en relació a aquesta sepultura a través del context geogràfic.

En principi pot sobtar el fet que hi hagi una sepultura en un punt aïllat enmig del bosc, però cal pensar que encara a mitjans segle XI, moment en què la majoria de la població era ja cristiana, encara no s'havia generalitzat l'enterrar els difunts en els cementiris parroquials, i que durant els primers segles de l'Edat Mitjana, la considerada època alto-medieval, era normal enterrar-los en punts aïllats o a prop de masies. En aquest cas, tal com s'ha esmentat al principi d'aquest treball, la sepultura està a uns 750 m. de la masia de Cadafalc i a uns 2 Km. de la Torrota.

Per una banda el lloc de Cadafalc s'esmenta per primera vegada el 1092 en una donació d'un alou on s'inclouen terres cultivades, terres ermes i les cases dites «Casal del Falc», situat en el terme de Lasera, que formava part de la parròquia de Sant Llorenç de Munt, i en el lloc dit «Casal del Falc» i en la Coma d'Oriol, esmentada en una altra donació al monestir de Sant Llorenç el 1065 com les «Comes d'Oriol». El 1128 el mas «Casal de Falcs», amb cases, horts i terres, és motiu de donació al mateix monestir. El 1171 la «Casa de Falc» consta documentalment en relació a l'alou dels Josfreda (del mas de la Jofresa encara avui hi ha les restes) i les Quintanes (el terme «quintana» o «chintana» fa referència a «mansos» i a la proximitat de basses: relativament a prop de Cadafalc hi ha nombrosos torrents). I el 1190 la masia queda inclosa dins del testament de Bernat de Vallverd.

El terme de Lasera o Lacera era el terme de Sant Llorenç Savall en època alto-medieval, esmentat ja el segle X com una zona de poblament i conreu, amb establiments pagesos i conreus de vinya al Ripoll i rieres tributàries. Aquest poblament es repartia en diferents parròquies: la de Sant Feliu de Vallcàrcara —on també s'hi han localitzat sepultures de lloses alto-medievales—, etc.

Per altra banda, la Torrota és una construcció situada al vessant est de la carena del Castelló, sobre el torrent de la Torrota, arran mateix del camí

procedent de Cadafalc. Actualment el seu estat és lamentable i, després que fos utilitzada com a pedrera fa uns tres anys per un desconegut, només es manté dempeus una part de la Torrota i de la muralla que l'envoltava. Pel material ceràmic recollit al seu entorn, es pot datar entre els segles VIII-XI. Dins del mateix terme de Lasera, hi ha la Torre del Moro o Torrota de la Roca, considerada com una torre de senyals i de guaita que formava part de les runes de la Torrota, indici d'una fortificació.

Així, doncs, la troballa d'aquesta sepultura en el seu moment representa un element més per estudiar l'activitat humana en el seu context geogràfic, en relació amb la del monestir de Sant Llorenç, durant els primers segles de l'Edat Mitjana. Sols la seva existència indica un poblament, documentat a més a més, que requereix aprofundir en estudis sobre l'espai i totes les possibles relacions que d'ell se'n derivaren, i que constituïen el «modus vivendi» d'aquest marc geogràfic dins d'un context cronològic concret.

BIBLIOGRAFIA

- BALLBÉ I BOADA, Miquel, *Matadepera i Sant Llorenç de Munt*, vol. II, Matadepera, 1982.
- BOLÓS, Jordi, «Ceràmica grisa medieval, del Museu Comarcal de Manresa», *Miscel·lània d'Estudis Bagençs*, núm. 3, 1984.
- «La necròpolis medieval d'Albesa (Viver i Serrateix, Berguedà)», *Cardener*, núm. 4, 1987, pp. 11-23.
- COLL, J. M., i ROIG, Jordi, «Inventari arqueològic del terme de Castellar», *Plaça Vella*, núm. 20, 1986, pp. 33-34.
- DAURA, Antoni, i GALOBART, Joan, «Els cementiris de la Vila (Talamanca), Can Riols (Navàs) i el Serrat dels Morts (Sallent). Apunts per a una tipologia sepulcral de l'Edat Mitjana al Bages», *Dovella*, any VII, núm. 25, 1987.
- FERRANDO I ROIG, Antoni, «El parc natural de Sant Llorenç de Munt, Serra de l'Obac», *El Pot Cooperatiu*, Sabadell, 1983.
- *El monestir de Sant Llorenç de Munt i les seves possessions*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1987, pàgs. 83-85, 95-98.
- MARÍ, Ramon, «Elements per a una arqueologia de l'espai feudal a la Catalunya Vella (segle XI-XII)», *Laboratori de Paleoconomia i Paleoecologia Humana*, UAB, 1989.
- OLLICH, Immaculada, «El jaciment arqueològic medieval de l'Esquerda, a les Masies de Roda de Ter (Osona). V. El material arqueològic», *Quaderns d'Estudis Medievals*, any III, vol. 1, núm. 10, 1982, pàgs. 609-618.

- RIU, Manel, i BOLÓS, Jordi, *Observacions metodològiques, esquema i fitxes de treball per a l'estudi de les sepultures*, «Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya», *Acta Medievalia*, Anex 1, UB, 1982, pàgs. 11-28.
- RIU, Manel, *Els forns medievals de ceràmica grisa a Catalunya*, «Quaderns d'Estudis Medievals», núm. 1, 1980, pàgs. 56-59.
- *Alguns costums funeraris a l'Edat Mitjana a Catalunya*, «Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya», *Acta Medievalia*, Anex 1, UB, 1982, pàgs. 38-42.
- ROIG I DEULOFEU, Albert, «Unes sitges alto-medievals a Castellar del Vallès», *Arrahona*, II època, núm. 7, 1979, pàgs. 5-18.

BLANCA GARCIA

L'ORIGEN de l'heràldica és l'aparició del llinatge feudal. Els colors, les formes, les imatges ordenades i suggestives, que es plasmen durant molts segles en els escuts de la noblesa, van emergir en la segona meitat del segle XIII, sorgiren al voltant de l'evolució d'una estructura complexa que s'ha definit com a «linatge aristocràtic». Sistema mnemotècnic, forma de referència al combat, apareix naturalment a rel de les transformacions i les pràctiques militars: a l'armament, però la seva forma d'ordenació, la forma com s'estructura, es deu sobretot a la seva inserció a l'estructura interna del llinatge. L'heràldica és una imatge que parla, que parla sobre els membres que integren els grups familiars, de la seva forma de contraure aliances matrimonials i sobretot de la seva forma d'organitzar la medievalista filiació i l'herència.

Per això no és una tasca vana pels medievalistes enquirir a la documentació, fonamentalment iconogràfica, sobre els orígens d'aquest sistema de classificació, i incloure en aquests els llacos que els uneixen a les transformacions que van tenir lloc a la noblesa feudal, una manifestació de les quals fou precisament l'emergència del llenguatge heràldic. Compendre el pas dels emblemes preheràldics a les armes d'un llinatge és en part compendre el que succeí a la societat europea de les últimes dècades del segle XIII.

Des canvis van acompanyar i condicionar en aquesta època el naixement de l'heràldica. Dues transformacions que afectaren íntimament el llinatge aristocràtic en la seva estructura interna i en la seva funció. La primera d'elles és d'ordre tècnic i es centra en la modificació de les pràctiques militars: a partir de 1130 es difon entre l'aristocràcia una nova forma de combatre, que atorga al

Agraeixo la col·laboració en els dibuixos de Joan Manel Coll.